

Bir Çağdaşlaşma Projesi Olarak **Güzel Sanatlar Akademisi** ve *Mimarlık Eğitimi*

Esat Suher & Neziha R. Aysel @ MSGSÜ

Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şâhâne, 1882 yılında Osman Hamdi Bey'in önderliğinde, Osmanlı Modernleşmesinin bir parçası olarak kurulmuş, batılı anlamda Resim, Heykel ve Mimarlık alanında eğitim veren bir kraliyet akademisi kimliğindedir.¹ İmparatorluğun ihtiyaç duyduğu mimar ve sanatçıları yetiştirmek üzere sekiz kişiden oluşan ilk akademik kadrosu ve 21 öğrencisi ile Türkiye'nin ilk ve öncül sanat okulu olarak eğitime başlamıştır. Resmi adının yanında çoğunlukla Sanayi-î Nefise Mekteb-i Âlisi adıyla anılan Güzel Sanatlar Akademisi bir yüksek okul statüsündedir. Okul faaliyetleri eğitimin alanı ile sınırlı kalmayacak ve ülke geleceğinde sanatın ve mimarlığın gelişeceği bir ortam oluşturmayı her dönemde belli ölçülerde başaracak, hem Osmanlı sanatının yüzyıllar boyunca ulaştığı yaratıcılığın mirasçısı hem de batının yeniliklerinin yaşama geçirileceği yeni bir ortamın temsilcisi olacaktır. İmparatorluk bu küçük ama önemli okulu, resim, heykel ve mimarlık alanındaki döneminin seçkin sanatçılarının biraya gelmelerine fırsat oluşturarak üst düzeyde desteklediğini göstermiştir.

Sanayi-i Nefise Mektebinin Mimari şubesinde, Alexander Vallaury, Guilio Mongeri, Kemalettin Bey ve Vedat Bey gibi eserleriyle bilinen, dönemin tanınmış mimarları hocalık yapmışlardır. Paris'teki École Nationale Supérieure des Beaux-Arts'ı model olarak kurulmuş olan okulda eğitim usta çırak ilişkisi üzerine kurulmuştu. Bu bağlamda atölye hocaları ve üslupları ve öğrenci sayıları eğitimin niteliğini belirlemesi açısından önemsenmektedir. Cumhuriyet dönemine yaklaşırken öğrenci sayılarının artmasıyla Mongeri ve Vedat Bey tarafından yürütülen atölyelerin yanına ilk sınıflar için Sırrı Bilen ve Ernst Egli atölyeleri eklenerek atölye sayısı artırılmıştır. Kuruluş döneminde mimarlık eğitimi dört yıldır. İlk yıl desen ikinci yıl mimari elemanlarının öğretildiği atölyelerde farklı üsluplardaki mimari elemanların resimleri çizdirilerek öğrencilerin dönemleri ve üslupları öğrenmeleri beklenirdi.

Cumhuriyet dönemi eğitim reformunun sanat ve mimarlık alanındaki en önemli etkisi kuşkusuz ki Osmanlı Modernleşmesinin eğitim kurumlarından biri olan Sanayi-i Nefise Mektebi'nin gelişimi ve yeniden yapılanmasına olan katkısıdır. 1926 yılında, Atatürk'ün iradesi ve T.C. Meclisi'nin onayı ve Maarif Vekâleti aracılığı o zaman ki adıyla Sanayi-î Nefise Mekteb-i Âlisi'ne devredilen Fındıklı Cemile Sultan Sarayı Güzel Sanatlar Akademisi'nin kullanımına tahsis edilir, mekânlarında hanedan döneminin görkemli izlerinin yanı sıra bir dönemin tarihsel izlerini de taşıyan bir eğitim binasına dönüşmüştür. Akademinin Fındıklı Sarayına yerleşmesi ile bir gelişme dönemi başlayacaktır. Sanayi-i Nefise Mektebi, 1928 yılında Güzel Sanatlar Akademisi ismini alır. Bu değişiklik sadece isimde kalmayacak, Cumhuriyetin yarattığı iklimin etkileri, kısa süre içinde, ülkenin ilk ve o zaman için tek sanat ve mimarlık okulunun eğitiminde hissedilecektir. Bu dönem içinde, üniversite reformunun bir parçası olarak yabancı hocaların eğitimde rol alması, eğitimde yapılan yenilikler ve açılan yeni bölümler ile Akademinin batı akademileri seviyesine eriştiği ve en verimli dönemini yaşamasına olanak sağlayacaktır.

Ülkenin tek mimarlık okulu olan Sanayi-i Nefise Mektebi'nde atölyelerde üsluplar üzerinden sürdürülen mimarlık eğitimi, özellikle kamu yapılarının mimari dilini modern Türkiye'ye ulaşmanın bir parçası olarak gören ve Cumhuriyetin ruhunu yansıtmayı arzu eden ülke yönetimini, yeni bir üslup ve değişim arayışına yöneltmiştir. Cumhuriyet ideolojisini kimlik bütünlüğü içinde aktaracak en önemli araçlar olan mimarlık ve sanat alanında yeni kuşaklar yetişmesi, kültür ve eğitim alanında gelişmelere mekân olacak yapıların tasarlanması işi önemli bir alan olarak belirlemiştir. Bu dönemde Cumhuriyetin çağdaş bakış açısının geçmişin mimarisi ile temsil edilemeyeceği düşüncesi, ülkenin tek mimarlık ve sanat eğitimi veren kurumunda bir yenilenme hareketinin başlamasını da tetiklemiştir. Yurdun imarı ve Cumhuriyetin Başkenti olarak belirlenen Ankara'nın inşası için modern mimarlığı dil ve tekniğini özümsemiş mimarlar ve sanatçılar yetiştirmenin önemini ortaya koymaktaydı. Bu bağlamda öncelikle Cumhuriyet yönetiminin iradesi ile ilk olarak Maarif Vekilliğinin eğitim binalarının projelendirilerek inşa edilmesi için 1927 yılında, Clemens Holzmeister'in önerisi ve Maarif Vekâleti'nin Ankara'daki Tatbikat Bürosu

---

¹ Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk sanat okulu Sanayi-î Nefise Mekteb-i Âlisi'nin (Sanayi-i Nefise Mektebi) resmî adı "Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şâhâne"dir. Farklı dönemlerde ismi değişen kurum, 1928'de Güzel Sanatlar Akademisi (GSA), 1969'da İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi (İDGSA), 1982'de Mimar Sinan Üniversitesi (MSÜ), 2004'den itibaren de Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ) olarak bilinmektedir.

baş mimarlığını ve Sanayi-î Nefise Mektebi Mimarlık Şubesi'nin Bölüm Şefliği görevi için İsviçreli mimar **Ernst A. Egli** ile davet edilir. Türkiye'deki ilk üç yılı Ankara'daki Proje Bürosunda genç Cumhuriyetin eğitim binalarının projelendirilmesi ile geçiren Egli, Akademinin mimarlık eğitiminin yeniden düzenlenmesi için çalışmalarına ancak 1930 yılında başlamıştır. İki görevin birlikte yürütülmesi, Maarif Vekâleti tarafından başlatılan *reform* hareketi içinde, *mimarlık eğitiminde reform* düşüncesini barındırmaktadır.

Egli'nin Mimarlık Bölümü reform hazırlıkları aşamasında üzerinde durduğu en önemli nokta, estetik ve işlevsel temellere dayalı modern tasarımlar yapabilecek mühendis-mimar eksikliği ve çağdaş mimar profiline uyan yeni Türk mimar kuşağını yetiştirebilecek kurumsal yapının mevcut olmamasıdır. Egli, Orta Avrupa'daki *technische hochschule* anlayışını örnek alarak hazırladığı yeni programı ülke gerçekleri ve Akademi'nin atölye eğitim sisteminin olumlu yönlerini ile bütünleştiren yeni bir müfredat hazırlamıştır. 1930 yılında Akademi'nin Mimarlık Bölümü'ne getirilen ve 1934 tarihli yönetmeliğe işlenen başlıca yenilikler; giriş sınavının konulması, eğitim süresinin beş yıla çıkarılması ve müfredatın güncellenmesi olmak üzere üç başlıkta değerlendirilebilir. Bu dönemde programa eklenen ve daha sonra birer bilim dalı ya da bölüme dönüşen seminer dersleri arasında Şehircilik Semineri, Milli Mimari Semineri ve Bina Bilgisi Semineri hem Güzel Sanatlar Akademisi hem de ülkemiz mimarlık eğitiminde önemli açılımların gelişmesine ortam yaratmıştır. Egli, Milli Mimarlık Seminerini yürütme görevini Sedad Hakkı Eldem'e, Bina Bilgisi Seminerini Arif Hikmet Holtay'a ve Şehircilik Seminerini Seyfi Arkan'a vermiştir. Egli'nin seminerlerde genç kadroları yetiştirmek üzere görevlendirmesi kurumun hoca yetiştirme kültürünün de başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Cumhuriyet Mimarlığının bir anlamda belgeliği olan Arkitekt Dergilerinin 1930'lu yıllardaki sayılarında GSA Eğitim Reformu ve sonuçları ile ilgili metinler ve sıklıkla öğrenci projelerine yer verilmiştir. Akademi'deki eğitim reformunun genç Cumhuriyetin önceliklerine bağlı olarak ülkedeki üniversite reformunun hemen öncesinde gerçekleşmeye başlaması ayrıca dikkate değerdir.

Yabancı hocaların eğitime katılmasının en yoğun olduğu dönemin üniversite reformu ile güç kazandığı anlaşılır. Bu konuda çalışma koşulları belirlenmesi ve üniversite kanunu ile gerekli düzenlemelerin yapılması, karşılıklı olarak hukuksal bir altyapı oluşturması bakımından önemlidir. Üniversite Reformu olarak tanımlanabilecek bu dönemde sosyal ve politik ortamın etkisiyle Türkiye'ye gelen bilim insanları ve sanatçıların geldikleri ülkenin kültürü ve üniversite ortamına kattıkları değer ve yetiştirdikleri genç Türk Hocalar kuşağı ile günümüz eğitim ve bilim ortamına şüphesiz ki çok önemli katkılarda bulunmuşlardır. Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümünde *Ernst Egli* ile başlayan yenilenme sürecinde, *Bruno Taut*, *Martin Wagner*, *Robert Vorholzer*, *Gustave Oelsner*, *Grete Schütte Lihotzky*, *Ernst Diez* gibi tanınmış akademisyen ve meslek insanlarının eğitimin yanı sıra ülke mimarlık ve kültür ortamına sundukları katkılar ile yeni arayışlar içindeki Türk Sanatı ve Mimarisini bugün ulaştığı seviyeye yükselmesine olanak sağlamıştır. Güzel Sanatlar Akademisi, güzel sanatlar ve mimarlık alanında ilk olmanın sorumluluğu ile yeni kurulacak akademi ve mimarlık okullarının hoca kadrolarının yetişmesine katkıda bulunmuş, Cumhuriyet modernleşmesinin mimarlık ve sanat alanında lokomotif kurumu olarak görev almıştır.

Akademi Mimarlık Bölümünde reform sonrasında 1958 yılına dek yabancı hocaların eğitimde görev aldıkları izlenir. Özellikle Üniversite Reformu ile eşzamanlı olarak 1936 sonrasında Mimarlık ile birlikte diğer bölümlerde de yabancı hocalar bölüm şefliği ve hocalık görevinde bulunmuşlar, atölye yürütmüşlerdir. Bölüm şefi olarak görev yapan Prof. Robert Vorholzer'in II. Dünya Savaşı koşullarına bağlı olarak ülkesine dönmesiyle, yabancı hocaların bölüm şefliği dönemi sonlanır. Vorholzer'den sonra bölüm şefliğine atanan Sedad Hakkı Eldem, koşullarına bağlı olarak Akademinin genç hocaları *Ahsen Yapanar*, *Asım Mutlu*, *Mehmet Ali Handan*, *Kemali Söylemezoğlu*, *Halit Femir* ve *Feridun Akozan'a* Atölye Hocalığı sorumluluğu verir. Bu hocaların yetişmesinde Akademinin bilgi ile pratiği birlikte yürütme imkanlarını barındıran özel yapısı kuşkusuz önemlidir. Dönem hocalarının ortak özelliği eğitim ile meslek pratiğini bir arada sürdürmüş olmalarıdır.² Akademi'de Cumhuriyet modernleşmesinin bir parçası olarak yer alan Maarif Vekâleti Tatbikat Bürosu, daha sonraları hocaların kurum içinde bağımsız mimarlık faaliyetinde bulunabildikleri bir geleneğin nüvesini oluşturur. Eğitim ile iç içe yürütülen meslek pratiği; öğrencilerin, hocaların büro faaliyetine kurum içindeki ofislerde katılması, hocalar arasında iş ortaklıkları oluşması, mezuniyet sonrası hoca-öğrenci ortaklıklarının kurulması ve sürdürülmesi için uygun bir iklim yaratmıştır. Bu ortam, Güzel Sanatlar Akademisi mimarlık eğitimi kimliğinin özgün karakteri olan *usta-çırak* ilişkisinin *bilgi-meslek pratiği* bağlamında geliştirilmesine olanak tanır.

2547 sayılı kanunla, 1982 yılında tüm akademiler gibi Güzel Sanatlar Akademisi de üniversiteleşmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde, Mimar Sinan Üniversitesi adını alan kurumun çok fakülteli dağınık bir yapıya

² 1969 yılında kabul edilen 1172 sayılı 'Devlet Güzel Sanatlar Akademileri Kanunu' ile 'muallim' veya 'öğretmen' olarak anılan Akademi Hocaları hizmet sürelerine bağlı olarak Akademik unvan almıştır.

dönüşmemesi, olumlu ortamının ve ölçeğinin korunabilmesi sınırlı da olsa olanak sağlamıştır. İlk olarak kurucu bölümleri kapsayan *Mimarlık Fakültesi* ve *Güzel Sanatlar Fakültesi* kurulmuş, bu süreçte Akademinin bazı mevcut birimlerinde değişiklik ve eklerle *Fen Edebiyat Fakültesi* eklenerek üniversiteleşme yapısı oluşturulmuştur. Bu zorlu geçiş döneminde Mimarlık Fakültesi kurucu dekanlık görevini Prof. Esat Suher üstlenmiştir. Bu köklü değişimle, Mimarlık Bölümü ile birlikte kurumun bünyesinden oluşan Şehircilik, İç Mimarlık ve Endüstri Ürünleri Tasarımı dallarında eğitim veren bir fakülte yapısına ulaşılmıştır.

Yüksek Öğrenim Kurulu (YÖK) kanununun mimarlık eğitimi yapısına en büyük etkisi, o dönem için yüz yıllık bir birikimi ve deneyimi olan kurumun, yeni kurulan ve kurulmakta olan eğitim kurumları ile denkleştirilmesi çabasıdır. Sonuç olarak, 1930 Eglı Reformu ile gerçekleşen kazanımlardan; yetenek sınavı kaldırılmış, eğitim beş yıldan dört yıla çekilmiş, dolayısıyla ilk iki yıl sonrasında uygulanan baraj koşulları müfredattan silinmiştir. 1930 reformu ile bir yükseliş dönemine giren ve Akademi Kanunu ile özerklik kazanan, eğitim ve kültür ortamını koruyan Akademi yeni sınav sistemi ile alınan çok sayıdaki öğrenci problemi ile de baş etmek zorunda kalır. Koşulların yarattığı tüm zorluklara karşın mimarlık eğitimi, beaux-arts eğitiminin bir sentezi olarak gelişen eğitim reformunun kuruma özgü yapısını kısmen koruyarak bugün de sürdürmektedir. Uygulamalı dersler ve atölye kültürünün kuruma kattığı özellikleri ile mimarlık okulları içinde özgün yapısını günümüzde de koruyan özel bir konuma sahiptir. Eglı Reformu ile açık olarak başlayan, mimarlık eğitiminde gelecek kuşak hocaları yetiştirme kültürü günümüzde de büyük bir heyecan ve karşılıklı özveri ile sürdürülmektedir. MSGSÜ Mimarlık Bölümü köklü ve değerli geçmişinden kaynaklanan eğitim kültürünü, gelenek ile modern arasındaki ince dengeyi her dönemde göz önünde tutarak sürdürmeyi ilke olarak benimsemiştir.

Kaynaklar:

Cezar, Mustafa, 1983, 'Güzel Sanatlar Akademisi'nden 100. yılda 'Mimar Sinan Üniversitesi'ne', *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl*, s.5-84

Mutlu, Asım, 1983, '100 Yıllık Mimarlık Eğitimi', *Yapı*, 1983/3 sayı:49, s.24-28.

Demir, Ataman, 2009, *Güzel Sanatlar Akademisi'nde Yabancı Hocalar*, Mimar Sinan Üniversitesi Yayını, İstanbul

Hızlı, N., Aysel, N. 'Ernst Eglı'nın Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Eğitimi Reformu Çalışmaları', *Ernst A. Eglı: Türkiye'ye Katkıları* (ed. A. Cengizkan, S. Bancı, M. Cengizkan) içinde TMMOB Ankara, Eylül 2017, s.75-84

Küçükerman, Önder, 2005 'Bir Sanat Kurumunun 120 Yılı ve Dört Dönemi' *MSGSÜ Bilgi Kataloğu* içinde , s.12-35

Uyruđu	İsim	Çalışma aralığı	Bağlı olduğu birim (uzmanlık alanı)
A	Philipp GINTHER	1929- 1937	Dahili Mimarî ve Tezyinî Sanatlar - (İç Mimar)
CH	Ernst A. EGLI	1930-1936	Mimarlık - (Mimar)
D	Hans POELZIG* Göreve başlayamadan vefat etmiştir.	1936	Mimarlık - (Mimar)
D	Erich ZIMMERMANN	1936-1939	Mimarlık - (Mimar)
D	Bruno TAUT	1936-1938	Mimarlık - (Mimar)
D	Martin WAGNER	(1936-1937)	Mimarlık - (Mimar-Şehirci)
F	Léopold LÉVY	1937-1949	Resim - (Ressam)
CH	Friederich E. GRIMM	1937-1943	Mimarlık - (Mimar)
D	Helmuth T. BOSSERT	1937-1940	Mimarlık - (Arkeolog)
H	Franz HILLINGER	1937-1939	Mimarlık - (Mimar)
D	Rudolf BELLING	1937-1954	Heykel - (Heykeltrař)
D	Paul HOFFMANN	1938-1939	Mimarlık - (Makina Mühendisi)
D	Wilhelm SCHÜTTE	1938-1946	Mimarlık - (Mimar)
D	Grete Schütte LIHOTZKY	1938-1939	Mimarlık - (Mimar)
D	Adolf TREBERER	1938 -1940	Heykel - (Heykeltrař)
D	Robert VORHOELZER	1938-1941	Mimarlık - (Mimar)
F	Marie Louis SÜE	1939-1943	Türk ve Garp Tezyinî Sanatlar- (İç Mimar)
F	L.Henri PROST	1941-1943	Mimarlık - (Mimar-Şehirci)
D	Gustav OELSNER	1943-1949	Mimarlık - (Mimar-Şehirci)
D	Ernst DIEZ	1946-1949	Mimarlık - (Sanat Tarihçisi)
D	Juilius STERN	1938-1947	Mimarlık - (Almanca Okutmanı)
D	Fritz STERN	1947-1950	Bölümler Arası Ortak - (Almanca Okutmanı)
D	Karl WEINER	1950-1955	Bölümler Arası Ortak - (Almanca Okutmanı)
D	Kurt ERDMANN	1951-1958	Mimarlık- (Sanat Tarihçisi)

Tablo: 1929-1958 arasında GSA görev yapan 'yabancı uzman' hocalar

[Demir, Ataman, 2009, *Güzel Sanatlar Akademisi'nde Yabancı Hocalar*, Mimar Sinan Üniversitesi Yayını, İstanbul s.14.]

Prof. Ataman Demir'in 'Arşivdeki Belgeler Işında Güzel Sanatlar Akademi'sinde Yabancı Hocalar: Philipp Ginther'den (1929) – (1958) Kurt Erdmann'a Kadar' isimli çalışması Türkiye'de sanat eğitiminin lokomotifi olan kurumun eğitim Beaux-Arts modelinden Alman sanat ve mimarlık öğretilerine geçişini de simgeler. Demir'in kitabında yer verdiği yabancı hocalar ile ilgili bilgiler, 1929-1958 tarihleri arasında GSA Mimarlık, İç Mimarlık, Resim ve Heykel bölümlerinde görev almış hoca ve yardımcılarına aittir. Demir'in uyruklarına göre yaptığı bir tasnifte bu hocaların 17'si Alman uyruklu, üçü Fransız, ikisi İsviçreli biri de Macar uyrukludur. Demir'in dikkat çektiği bir önemli nokta ise tüm yabancı uzmanların tümünün eğitim amaçlı olarak davet edilmediğidir. İlk olarak Ernst A. Egli'nin görevlendirmesi ile birlikte kurum içinde Maarif Vekilliđine bağlı olarak çalışan ve genç Cumhuriyet'in ihtiyacı olan çağdaş eğitim binalarının planlaması işini sürdüreceğ bir Tatbikat Bürosu kurulması gerçekleştirilmiştir. Demir'in çalışmasında adı geçen yabancı uzmanların bir kısmı, Akademi Profesörlüđü görevinin yanında aynı zamanda Tatbikat Bürosu şefi olarak da görev yapmışlardır. Sırasıyla Ernst A. Egli, Bruno Taut ve Robert Vorholzer proje atölyesi hocaları, şube şefi (bölüm başkanı) ve tatbikat bürosu şefi olarak görev üstlenmişlerdir. Bu isimlerin yanında Ernst A. Egli'den sonra sözleşmesi yapılan ancak ne yazık ki göreve başlayamadan vefat eden Hans Poelzig'i de anmak gerekir.